

REFORMES A L'ESGLÉSIA DE FORNELLS DE LA SELVA A FINALS DEL SEGLE XVI

Josep Clara

L'església parroquial de Fornells de la Selva és dedicada a sant Cugat i, tal com ens és donada a contemplar a hores d'ara, correspon a la reconstrucció duta a terme a la segona meitat del segle XVI. Botet i Sisó assenyala ben encertadament que «l'interior, d'una sola nau, no mostra res digne», però ressalta com a contrast que «l'exterior és de major bellesa artística, particularment lo frontis»¹.

La façana, captivadora també de l'atenció de l'alemany Schulcz Ferencz², presenta com a notes més destacades el campanar a la banda dreta, la galeria d'arcs que coronen el frontis, la garita volada a la part esquerra i la porta, decorada amb elements renaixentistes.

En una visió de conjunt, hom podria dir que el temple de Fornells és una obra gòtica ambientada amb detalls propis d'un nou corrent artístic –el Renaixement– que ha deixat pocs rastres a casa nostra pel que fa a l'arquitectura religiosa.

El contracte de 1578

A la segona meitat del cinc-cents, la població de Fornells, com altres de les contrades gironines (Bordils, Sant Martí Vell, Vilademuls, Canet d'Adri, Palol de Revardit, etc.), va emprendre decididament l'ampliació de l'església parroquial, coincidint sens dubte amb una època d'expansió demogràfica i de operació econòmica. El fet el tenim documentat amb precisió i creiem que la celebració de la XXVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, aplegada a Santa Coloma de Farners, esdevé un moment precís i oportú per presentar el document i comentar-lo mínimament perquè els possibles interessats per la història de l'art i del poble puguin conèixer-lo i apreciar-lo com es mereix.

El contracte de les reformes va ser signat el dia 15 de juny de 1578 pels obrers i parroquians de Fornells, d'una banda, i pels picapedrers de Girona, Pere Busquets i Pere Boris, per l'altra. Notem, però, que en el mateix docu-

ment Busquets és esmentat com a Luquet: podria ser que la grafia Busquets fos equivocada; val a dir que per altres fonts sabem que a Girona existien en aquesta època picapedrers denominats Busquets i Luquero o Lluquet.

La inclusió del document al final del treball ens estalviarà de repetir els conceptes que hi són detallats. Tanmateix pensem que podem ressaltar els punts que considerem més cabdals.

Primerament, enregistrem que la durada de les obres es perllongà fins al primer decenni del segle XVII, és a dir, duraren prop de vint-i-cinc anys. Això ens és confirmat per una nota marginal al contracte on es llegeix: «*Die VIII martii MDCX est deffinit o vicissitudinaria de huiusmodi concordia apud me, Fexat notarium*». I també per l'anotació que transcriu el registre de visites pastorals de l'Arxiu Diocesà (any 1603), en la qual consta: «*Item, per quant la pedra qui falta per acabar de fer la obra del campanar de la present yglésia està tancada y a punt de en Gerona per compta de la obra de la present yglésia, mana (el bisbe) als parrochians de la present yglésia que, sempre y quant los serà dit per lo rector y obrés, que dins vuyt dies vayan a cercar aquella, ço és, quiscun lo que tocarà a sa part conforme han promès*»³.

Per acabar l'obra del campanar, el contracte esmenta com a model o exemple el de Riudellots de la Selva. Cal observar que no es tracta del campanar actual, ja que el que avui podem apreciar a la població veïna correspon a una època posterior. Algú ha parlat que el campanar de Fornells s'assemblava al de Sant Feliu de Girona⁴. De fet, el de l'església fornellenca s'aparella millor amb el de Cassà. Però alguna cosa de cert hi ha en l'afirmació al·ludida, i ho dóna a entendre també el fet que els picapedrers Boris i Lluquet, que treballaren a Fornells, executaren també una part del predit campanar de Sant Feliu de Girona⁵.

També hom fa referència, per a d'altres detalls, al campanar d'Aiguaviva, al reliquier de Riudellots i a una imatge de la capella de la Puríssima Sang existent a l'església del Carme de Girona. Tots aquests models eren unes realitats que tenien a prop de casa i que havien estat contemplats més d'una vegada pels habitants de Fornells. Per executar la portalada, en canvi, es posà com a mostra el portal de la Sala del Rei de Barcelona.

Ressaltem també la utilització de pedra picada per bastir el campanar i la façana, i que els obrers i parroquians, a més a més de donar casa franca als mestres picapedrers, havien d'aportar tot el material necessari perquè aquells poguessin realitzar les obres.

El preu estipulat per a sufragar el treball dels mestres es fixà en 1.500 lliures barceloneses, pagadores en diversos terminis. D'entre les pagues efectuades ens consten les que direm ara mateix:

El dia 18 d'agost de 1578 els picapedrers Pere Lluquet i Pere Boris signaren un rebut de 100 ducats com a primer pagament de les predites 1.500 lliures⁶.

El dia 8 de març de 1582 els esmentats picapedrers reberen 160 lliures barceloneses, i el 5 de desembre del mateix any reconegueren haver rebut una altra paga de 60 lliures⁷.

Finalment, el 9 de març de 1610, Pere Busquets, pedrer de Girona, com a procurador de Joan Bèrnia, pedrer habitant a Torroella de Montgrí, confirmà als jurats i obrers de Fornells el cobrament total i definitiu de l'obra de l'església i campanar de la població⁸.

En un altre sentit, i com a complement a les dades aportades sobre les noves estructures del temple, recordarem que l'església comptà amb una nova font baptismal, la qual fou realitzada a càrrec del rector, segons consta en la visita efectuada pel bisbe l'any 1596⁹. Això contrasta amb l'afirmació de Botet i Sisó, segons la qual Fornells conserva les fonts baptismals de l'edifici anterior a la reforma del segle XVI¹⁰.

DOCUMENT

Contracte per reformar l'església de Fornells (1578)

«En nom de Nostre Senyor Déu sia. Amén.

»De y sobre les obres deiús scrites per y entre los obrés y parrochians de la parrochial sglésia de Fornells, de la vegaria de Gerona, de una part, y mestre Pere Busquets y mestre Pere Boris, picapedrés de Gerona, de part altre, són vinguts y han ordonat la concòrdia y capítols següents.

»E primerament, és concordat y punctat entre dites parts, que los dits mestres Busquets y Boris sían obligats y tingan de mudar las campanas de allí ahont ara estan y posar-las demunt la capell de St. Nicholau ab los matexos pilars tant solament ditas campana púgan tocar a batall de dins la isglésia, ço és, en la dita capella, y açò a llurs danys y despesas ajudanty los parrochians.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que los dits mestres Busquets y Boris sían tinguts y obligats, a llurs costs y despesas, de enderrocar tota la isglésia y fonaments fins dits fonaments sían tant baix y tant fondos com són los fonaments de la nova y fer escombra de dites cases, y dits mestres sían tinguts y obligats en aprofitar las teulas de la teulada tant bé com se podrà fer.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que los dits mestres haien de assentar un porxo dins la isglésia, allí ahont nosaltres voldrem, ab quatre pilars de pedra de la dita isglésia, entenant emperò que dit(s) mestres per dit porxo no haien de bestraure sinó sos treballs.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que los dits mestres sían tinguts y obligats a fer dita isglésia tant llarga, alta y ampla com és la nova comensada y llarga com és la vella.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que los dits mestres sían obligat y tingan de fer una capella en la part de migdia conforme las altras de nostra isglésia, ço és, tres palms més ampla ab una clau, y en dita clau un imatge, lo que dits obrés y parrochians demanaran y ab un arch doble envers la paret dins la isglésia y en dita capella una spiera envers migdia.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dits mestres haien de fer y fabricar un campanar en la dita isglésia, al costat de la capella en la volta de migdia, lo qual campanar volen dits obrés y parrochians que fassi enfront

igual ab dita isglésia en la volta de ponent y que la capella dalt nomenada se puga entrar dins dit campanar conforme en lo de Riudellots de la Selva, y volen que lo campanar, ço és, las jusanas de las finestras sían dos canas més altas que la taulada de la isglésia, ab setza finestrals de pedra picada com lo de Aiguaviva y tinga de tou dos canas a tots cayres, y també volen que dita paret del campanar tinga de gros del principi fins la primera volta deu palms, fins la primera volta, y lo demás lo que serà menester, y dita obra requerirà los fonaments de dit campanar tingan de fondo dos caras o lo que la terra requirirà.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dits mestres han de fer, y en dit campanar ha de haver, dos voltes de pedra fins las campanas y tres spieres en la volta de migdia en dit campanar, ço és, una a cada mija de volta, y en dit campanar ha y té de haver un caragol de pedra picada o escala, la qual lliga ab lo dit campanar y axí bé fins a la volta més alta, y que y haia setza finestras, tres entaulaments, tot de pedra picada, y que dit campanar sia acabat com lo de Riudellots, accepta que la cugulla sía més alta, y que en dita cugulla y haia tres botons ahont stiga dita cugula, y que haia una finestra ahont se puga muntar en ella.

»Item és punctat y concordat entre dites parts, que los dits mestres hàian y tingan de fer un portal en dita església, lo qual portal hàian y tinga de estar conforme aquell de la sala del Rey de Barcelona, accepta que demunt del portal al mig del frontespí y haie dos imatges de pedra, ço és, St. Jaume y St. Culgat y a cada cap una medela.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que demunt lo portal sia feta una imatge conforme la de la capella del Carme de la Sanch de Jesuchrist y més gran si més gran serà menester.

»Item, és pactat y concordat entre dites parts, que tot lo enfront de la isglésia y campanar sia fet de pedra picada, ço és, de aquella qui ja és en la nostra isglésia, ab tal emperò que els dits mestres la haien de refinar.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dits mestres haien y tingan de fer, en la volta de tramontana, tres sparons conforme los de la sglésia nova y també, en la volta de migjorn, altre asparó o més fines ni aurà menester.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que todas las canteras de la sglésia, campanar, sparons sían de pedra picada, ço és, nous y no de la vella.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que en la cantera de la volta de tramuntana sia fet dalt, en la sglésia, un relliquer conforme aquell de Ridellots.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dalt, en la sglésia, en la volta de migdia, sían fetas dos spieras qui miran dins la isglésia.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que en dita sglésia sían fetas tres claus conforme las altrás, y en ditas claus sían fets las images los dits obrés y parrochians demanaran y dos archs dobles.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que los dits mestres haien de alsar lo arch doble més prop de la sglésia vella y la volta que vinga alirell ab lo restant, y que dits mestres haien de comensar los pous del principi de l'arch del cor y del altres archs.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dits mestres hàian de enreiolar, enguixar, cobrir la isglésia, y aquella acabar conforme està acabada la nova.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dits mestres, a llurs costs y despesas, sían tinguts y obligats a trencar y arrencar totas las pedras hauran menester en dita obra.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dins del campanar dret la volta sia feta una porta per hont se puga entrar en la volta de la isglésia.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que dits obrés y parrochians haien y tingan de aportar, a llur costs y despesas, totas las pedras necessàries per ditas obras y adovar tota la cals y arena, fusta, teulas, reiols, guix, claus, cordons, semals, bearts y tot lo que serà necessari per fer dita obra, entenent emperò que acabada dita obra no púguen pendra cosa ninguna los mestres del que dits parrochians hauran donat per dita obra als sobredits mestres sinó que sia de dits parrochians y per lo matex dits parrochians casa francha, y assò durant tot lo temps de dita obra y també dits obrés y parrochians a llurs costs y despesas han de aportar y bestraure tota la toscha hauran menester per fer las voltas y cogulla del campanar y la pedrera francha a Montirivo.

»Item, és punctat y concordat y també convenen y prometen dits obrés en dit nom dins deu anys, los quals comensarà a córrer lo dia que la dita sglésia vella se comensarà a enderrocar, donaran y pagaran als dits mestres, per la obra y fàbricha que.s dita, mil y sinch centas lliuras per los tèrmens següents, ço és, quant comensaran endarrocar la vella y les fermanses hauran fermat cent y vint lliuras barcelonesas, y cent viutanta lliuras lo dia que hauran acabat tots los fonaments de la sglésia arran de terra y quiscun any cent y vint lliuras, ço és, lo semana de Tots Sancts semblant dia y terme, los quals deu anys comensaran a córrer lo dia de St. Joan Batista més propviuent, y dita obra ha de ésser feta y acabada dintra nou anys.

»Item, és punctat y concordat entre dites parts, que si acàs hera que los dits mestres morissen que las fermanses no sían obligades a fer acabar la obra, sinó en fer judicar lo que dits mestres y hauran fet, y conforme dita fayena hauran feta los haien de pagar a sos hereus e o hagen ara fer dites fermances lo demés que dits mestres hauran rebut de dita universitat.

»Et ideo nos dicte partes, scilicet, Jacobus Cardoneda et Jacobus Negra, operarii anno presenti, habentes plenum posse ab universitare hominum ecclesie parrochiali de Fornellis prout de nostra potestate constat publico instrumento recepto penes notariam infisinoptum, die secunda aprillis proxime lapsi, ex una, et Petrus Luquet et Petrus Boris, lapiscide Gerunde, ex altera, partibus, laudantes preinserta capitula, etc. et predicta altera eorum, obligamus pars parti, bona, etc. Et dicti Luquet et Boris dederunt in fideiussores venerabilem Michaellem Garbi, notarium publicum Gerunde, Joannem

Andreu alias Toron, agricultorem parrochie de Montefoleano, Narcissum Ros, agriculam de Campodorano, et Saturninum Parareda, etiam agricultorem parrochie de Sancto Saturnino dicte vicarie, que gratis precibus et amore dictorum principalium [...] in predictis fideiussores et prius solut. Et pro his attendendis obligamus bona. Renunciantes legi quod prius convenimus prius, etc. fide. Et tam prius quam fides beneficiis et juribus dividens et omni alii etc. Imo renunciamus gratis, etc. privilegiis et guidaticis cessionis bonorum beneficio, foro proprio, etc. submitimus. Et constituimus procuratores omnes et singulos scribas et nuntios autoritatis regie et ecclesie gerundensis presentes atque futuros et omnem eorum, etc. insolutum, etc. Ita, etc. ad firmandum obligationem et regestrum in eisdem promittimus, juramus.

»Actum Gerunde, die XV junii MDLXXVIII.

»Textes venerabilis Baldilius Verges, presbiter Gerunde, et Michael Riba, agricola, de Fornellis, quo ad firmam omnium preterquam fideiussores.

»Testes firme dicti Saturnini Parareda qui firmavit, laudavit et juravit Gerunde, die prima julii dicti anni, sunt: dominus Jacobus Vives, notarius publicus, et Jacobus Puig, causidicus Gerunde.

»Testes firme dicti Narcissi Ros qui firmavit, laudavit et juravit Gerunde dicti die proxime, sunt: dictus Puig et Franciscus Serra scriptor Gerunde.

»Testes firme dictorum Michaelis Garbi et Joannis Andreu alias Toron, qui insimul firmaverunt, laudaverunt et juraverunt Gerunde, die proxime dicta prima julii dicti anni, sunt: dictus Jacobus Puig, causidicus, et Joannes Marigo, scriptor Gerunde».

(Arxiu Històric Provincial de Girona, J. B. Pasqual, notaria 2a de Girona, núm. 588).

NOTES

1. J. Botet i Sisó, *Província de Gerona*, Barcelona, s.d. (1911?), p. 316.

2. «Dans une excursion je trouvai au village de Fornells une église de la première période de la renaissance, qui captiva mon attention par la beauté de ses formes principales» (Schulcz Ferencz, *Monuments d'architecture inédits. Gerone*, Leipzig, E. A. Seemann, éditeur, 1869, p. 25).

3. Arxiu Diocesà de Girona, Secció p. 76, f. 251. Devem aquesta notícia i la de la nota 9 a Josep M. Marquès.

4. J. Marquès, «El campanario de San Félix», dins *Revista de Gerona* 43 (1968), pp. 13-19.

5. J. Clara, «La construcció del campanar de Sant Feliu durant el segle XVI», dins *Revista de Girona* 104 (1983), pp. 189-197.

6. Arxiu Històric Provincial de Girona (AHPG), notaria 2a de Girona, núm. 588.

7. AHPG, notaria 2a de Girona, núm. 598.

8. AHPG, notaria 2a de Girona, núm. 732.

9. Arxiu Diocesà de Girona, Secció p. 73, f. 609.

10. Les paraules de Botet deuen haver estat inspirades per les de Schulcz Ferencz: «L'intérieur de l'église contient un bénitier en marbre, dont les formes sont dur premier temps gothique» (*op cit.*, p. 25).